

УДК 811.163.4'282.3'373.23.43(497.6):[32-051]"20"
811.163.4'282.3'373.23.43(497.6):[81'27+81'373.42]"20"

*Amela Šehović**

*Elma Durmišević***

(Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo)

DEANTROPONIMNI NEOLOGIZMI KAO KLJUČNE RIJEČI EPOHE U BOSANSKOM JEZIKU

Новоречје, 2023, бр. 8.

Predmet rada je analiza deantroponimnih neologizama kao ključnih riječi epohe u savremenom bosanskom jeziku. U korpusu su izdvojeni sljedeći primjeri: *urbanizacija*, *putinizacija* i *trampizam*, te je analizirana njihova upotreba i značenje s namjerom da se utvrde osnovne karakteristike ovih deantroponimnih neologizama, društveni kontekst u kojem nastaju, te njihov mogući vijek trajanja. No, budući da su analizirani primjeri derivirani od prezimena poznatih svjetskih političara, te da su neki već postali termini u jednom broju društvenih nauka, može se očekivati njihov o(p)stanak u leksičkom fondu bosanskog jezika.

Ključne riječi: bosanski jezik, tvorba riječi, ključna riječ, neologizmi, antroponimi, deantroponimni neologizmi.

UVOD

Leksika nekog jezika obogaćuje se na svakodnevnoj osnovi – najčešće, posuđivanjem leksema ali i proširenjem smisla već postojećih leksema te tvorbenim sredstvima od postojećih domaćih i stranih riječi – a neologizmi su njen važan dio i kao takvi čest su predmet lingvističke analize. Neologizmom se općenito smatra “nova riječ, novo značenje neke, već postojeće riječi, ali također posuđenica (ne samo iz stranoga jezika nego i iz žargona pojedinih društvenih skupina); napokon i riječ koja je ponovo oživjela” (Mounin, 1974: 229–230,

* ORCID 0000-0003-4667-7052; amela.ami.sehovic@gmail.com

** ORCID 0000-0002-7756-3448; elmicad@gmail.com

prema: Muhvić-Dimanovski, 2005: 3). Također, brojne su mogućnosti njihova klasificiranja, ali smatramo da je jedna od najpraktičnijih podjela neologizama na posuđenice, formalne neologizme i semantičke neologizme (Šehović, 2022: 287). Koji će od neologizama vremenom preći u aktivni leksički fond ovisi o nizu faktora, a pokazatelj “uspješnosti” nove riječi u toku vremena jest da “ona četrdeset godina zaredom bude zabilježena u jednojezičnim općim rječnicima, odnosno riječ mora biti u aktivnoj uporabi u dva naraštaja govornika” (Mikić Čolić, 2021: 47).

Predmet istraživanja u ovome radu su neologizmi nastali od vlastitih imena (deantroponimni neologizmi), što podrazumijeva da njihovu tvorbenu osnovu čini vlastito ime, a za vlastita imena se tradicionalno smatra da “uopće nemaju pravo unutrašnje značenje, već samo upućuju na određene entitete” (Trask, 2005: 302). Ipak, ima i autora koji smatraju da se vlastitim imenima ne može apsolutno odricati značenje budući da je vlastito ime deskripcija svoga referenta, a među ovim autorima najistaknutiji su Frege, Russel, Searle (up. Vodanović, 2006: 223). Marković (2010: 198), pak, ide i korak dalje iznoseći stav da “mogućnost semantičkoga pomaka, mogućnost da se ime rabi metonimično, metaforično, omnipersonalno, držimo jakim argumentom u prilog stavu da imena imaju leksičko značenje, a to značenje ukupnost je spoznaje o imenovanu entitetu; s pretpostavkom da je entitet imenovan zbog svoje spoznajne važnosti – što je entitet spoznajno manje važan, to će teže biti imenovan, spoznajno nevažni entiteti i nemaju svoje ime”. Sa druge strane, Šivic-Dular (1998: 287), vlastitim imenicama općenito pripisuje funkcionalno značenje, što objašnjava činjenicom da se one odnose na samo jedan (konkretni) objekt imenovanja. Već i iz ovog kratkog pregleda vidljivi su neusaglašeni stavovi lingvisti u pogledu značenja koje vlastita imena imaju.

No, u ovom radu isključivo se fokusiramo na vlastito ime kao tvorbenu osnovu u nastanku neologizma, zbog čega nećemo ulaziti u daljnje rasprave na ovu temu.

DOSADAŠNJA PROUČAVANJA DEANTROPONIMNIH NEOLOGIZAMA NA BOSANSKOM, CRNOGORSKOM, HRVATSKOM I SRPSKOM JEZIKU

Neologizmi su leksičke jedinice za čije istraživanje postoji velik interes lingvisti¹, što je naročito evidentno posljednjih nekoliko decenija. No, za razliku od tog općenito velikog interesa za neologizme, deantroponimni neologizmi uglavnom su samo periferno predmet lingvističke analize.

Na to ukazuje i činjenica da se u monografijama leksikološkoga karaktera deantroponimni neologizmi rijetko spominju, bez obzira na to da li su im pri-

¹ To potvrđuje i monografija o neologiji i neografiji u slavenskim jezicima, koja će u izdanju Univerziteta u Prešovu biti objavljena u toku ove godine.

marni predmet analize neologizmi, odnosno nove riječi (Muhvić-Dimanovski 2005, Otašević 2008, Mikić Čolić 2021) ili su oni samo jedan segment proučavanja (Dragičević 2018, Ljevo-Ovčina 2021).

Tako V. Muhvić-Dimanovski (2005) sustavno proučava neologizme, ali njenu istraživačku pažnju ne zaokupljaju deantroponimni neologizmi, koje bilježi samo kao ilustrativne primjere, i to u određenim slučajevima: u žargonu – *Lazarica*, *karingtonka* ili *karingtonica* (54) i kada govori o načinima stvaranja neologizama te navodi plodnije sufikse u njihovoj tvorbi, poput sufiksa *-ijada* i izvedenice s tim sufiksom *cigićijada* (98).

Đ. Otašević (2008) u svojoj se monografiji bavi novim riječima i njihovim značenjima, na temelju čega zaključujemo da je obuhvat leksema koje on proučava mnogo širi nego da su u pitanju samo neologizmi. No, i pored toga, kada je riječ o deantroponimima, on navodi samo pridjeve tvorene od prezimena (31–33), a kao primjer “nestabilnih” riječi dva deantroponimna pridjeva: *benderovski* i *hajdegerovski* (65), okazionalizme za čije je razumijevanje potrebno poznavanje vanjezičke stvarnosti: *fikretovati*, *šugarica*, *kecmanizirati* (74), te nekoliko imenica tvorenih sufiksom *-izacija*: *gutembergizacija*, *destaljinizacija*, *demaiozacija*, *detitozacija* (140) i *-ijada*: *spartakijada* (140), *lenjinijada* i *fišerijada* (143), kojima se imenuju takmičenja, a autor je samostalno prikupio primjere *bondijada* i *nušićijada* (144). Očito je da je broj deantroponimnih novih riječi u ovoj monografiji također nevelik, naročito imajući u vidu predmet njena istraživanja.

Slično je stanje i u monografiji R. Dragičević (2018), koja u dijelu o potencijalnim riječima, individualizmima i neologizmima (222–247) navodi samo nekoliko leksema izvedenih od vlastitih imena: individualizam *kolumbovati* (233), neologizme sa sufiksom *-izacija*: *titoizacija*, *šešeljizacija* (241, prema Čorić, 2008: 115) i slivenicu *Dučić* (Dačić + Vučić) (244, prema: Bugarski, 2013: 17–18).

I monografija A. Mikić Čolić (2021) u fokus istraživačke pažnje stavlja neologizme, ali se i pored detaljnog teorijskog okvira teme i iscrpne analize različitih načina nastanka neologizama s pratećim primjerima, deantroponimni neologizmi navode tek kao ilustracija za sufiksalsnu tvorbu eponima, kako ih tumači autorica: *zaherica*, *bekamica*, *biberica*, *kolindirati se* (228–229), i stapanje: *Dikolores* (: Dikan + Dolores) (105), *Bosandžukić* (: Bosanac + Mandžukić) (229), *Banditić* (: Bandić + bandit) (230), *Plenkorona* (: Plenković + korona), *Plenkovid* (: Plenković + kovid), *Cjepinski* (: Cjepivo + Cetinski) (262, 265, 266).

Što se tiče monografije A. Ljevo-Ovčine (2021), iako u njenom naslovu nije naznačena leksikološka problematika nego jezik štampe, ona se ipak velikim dijelom bavi upravo leksikom, i to najviše neologizmima. No, i pored toga, u njoj nema puno deantroponimnih neologizama – utvrdili smo samo dva: *sana-*

derizacija i *kelmendizacija* (187), dok se leksema *arnauti* (154) navodi kao primjer onomastičke metafore.

Dakle, u leksikološkim monografijama ovoj vrsti neologizama nije posvećivana velika pažnja. Što se tiče radova, neologizmi čija su tvorbeno osnova vlastita imena predmet su analize u sljedećim člancima: Štebih Golub (2012), Horvat i Štebih Golub (2016) i Nenezić (2016), te samo periferno u Šehović (2022).

B. Štebih Golub (2012) detaljno analizira okazionalizme u hrvatskom publicističkom stilu, među kojima je veliki broj motiviran vlastitim imenom (423–424). Ova grupa okazionalizama dosta je brojna i u nju ulaze ne samo primjeri imenica, koje su inače dominantne u svim monografijama i člancima koji se bave ovom tematikom, nego i glagolski okazionalizmi: *kosorijeknuti*, *kerumovati*. Od imeničkih možemo navesti samo neke: *Orbanistan*, *kerumokracija*, *potemkinijada*. Autorica komentira i njihovu stilsku obilježenost, koja je uglavnom ironična i pejorativna (424) te utvrđuje veliki udio analogije u njihovu stvaranju (426).

U radu M. Horvat i B. Štebih Golub (2016) analiziraju se tvorenice motivirane vlastitim imenima koje su potvrđene u elektronskim medijima od 2011. do 2014. godine. Autorice utvrđuju da su najzastupljenije sufiksne izvedenice sa sljedećim sufiksima: *-ac* (*bandićevac*, *glavaševac*), *-izacija* (*glavašizacija*, *kosorizacija*), *-ovati* (*kerumovati*, *šeksovati*), *-izam* (*tuđmanizam*), *-ijada* (*potemkinijada*), *-ator* (*retuđmanizator*), a jedino je posljednji primjer “odglagolska tvorenica” (: *retuđmanizirati*) (222). Među njima, stilski “neobojenoga značenja” su tvorenice sa sufiksima *-ac* (221), dok se tvorenice sa sufiksom *-ovati* smatraju stilski negativno obojenim okazionalizmima (222). Slivenice, u radu nazvane stopljenice (222–226), čine naredni segment analize tvorenica motiviranih vlastitim imenima: *Dikolores* (Dikan + Dolores), *Franjosaur* (Franjo (Tuđman) + dinosaur), *Karapozaić* (Karamarko + Pozaić), *kerumobolno* (Kerum + umobolno), a autorice utvrđuju da je riječ “o neuobičajenim tvorbama koje često rezultiraju visokom stilskom obilježenošću” (226). Predmet analize su i okazionalizmi nastali eponimizacijom: *todorići*, *liniči*, *sanaderi*, gdje je riječ “o veoma ekspresivnim i emocionalno obojenim oblicima s različitom frekvencijom ponavljanja i različitim stupnjem razumljivosti” (227). Na kraju se analiziraju tvorenice od ličnih imena nastale sufiksoidizacijom (228–229) – dodavanjem sufiksoida *-stan* (Kurdistan), *-kracija* (kerumokracija) i *-oid* (kerumoidi) na tvorbeno osnovu. Sve su one deprecijativnog značenja. Tvorenice analizirane u ovom radu u najvećem broju slučajeva motivirane su imenima osoba iz hrvatskoga javnoga života, i to prvenstveno imenima političara i drugih državnih funkcionera. U tom smislu, ovaj je rad bio vrlo poticajan i za naše istraživa-nje.

Nenezić (2016: 292, 295–296) u svom se radu, između ostalog, bavi novotvorenica izvedenim sufiksima *-izacija* (*đukanizacija, sanaderizacija, berluskonizacija* i sl.) i *-ovac/-evac* (*milovac, amfilohijevac, bečićevac* i sl.), od kojih se većina može smatrati okazionalizmima. Naročito detaljno prikazan je sufiks *-izacija*, čije su motivne riječi podijeljene u tri grupe (antroponimi, toponimi, abrevijature), od kojih je najbrojnija prva grupa. Što se tiče sufiksa *-ovac/-evac*, ovdje su na prvom mjestu novotvorenice od skraćenica naziva političkih stranaka i pokreta, ali i drugih organizacija, a tek potom novotvorenice čije su motivne riječi prezimena političara i vjerskih vođa. Posebna je pažnja posvećena tvorbenom aspektu ovih leksema, ali i njihovoj stilski sniženoj markiranosti.

Oba navedena rada obiluju brojnim primjerima detaljno komentiranih okazionalizama, a zbog njihove informativnosti ovi članci mogu biti veoma korisni u daljnjim istraživanjima ove oblasti.

S druge strane, rad A. Šehović (2022) bavi se okazionalizmima na bosanskohercegovačkim internetskim portalima, ali je od svih navedenih primjera samo glagol *bazduljati se* (362) motiviran antroponimom.

Iz svega navedenog proizlazi da se novotvorenice motivirane vlastitim imenima mogu mnogo više proučavati, a naročito one koje nisu okazionalizmi. No, mi se u ovom radu i ne bavimo okazionalizmima nego neologizmima čiju tvorbenu osnovu čine vlastita imena, a koji su pri tome ključne riječi epohe u savremenom bosanskom jeziku. Njihovo istraživanje provest ćemo na korpusu bosanskohercegovačkih portala.

DEANTROPONIMNI NEOLOGIZMI KAO KLJUČNE RIJEČI EPOHE NA BOSANSKOHERCEGOVAČKIM PORTALIMA

Publicistički stil vrlo je raznorodan kako tematski tako i jezički – naporedo, u njemu egzistiraju dvije tendencije: tendencija ka shematizaciji govora ali i tendencija ka jezičkoj kreativnosti. To se onda prelijeva i na plan leksike – od upotrebe nekih šabloniziranih konstrukcija do velikog broja neologizama, pa čak i okazionalizama. Internetski portali, pak, novi su vid komunikacije, prisutan tek posljednjih tridesetak godina, zbog čega su dobar pokazatelj jezičkih tendencija i trendova, a jedan od njih je povećana upotreba različitih tipova neologizama, pa tako i deantroponimnih neologizama. Upravo to njihovo svojstvo bilo je presudno da korpus za ovo istraživanje prikupljamo na bosanskohercegovačkim portalima.

Deantroponimni neologizmi koje analiziramo u radu motivirani su prezimenima aktuelnih² evropskih i američkog predsjednika država i vlada. Oni su

² Pod pojmom ‘aktuelan’ ne mislimo isključivo ‘trenutni, vladajući’ predsjednik, već onaj o kojem se neprekidno piše, koji je u žiži javnosti. Up. vijest o hapšenju bivšeg američkog

izuzetno frekventni u našem korpusu, stilski veoma obilježeni i uglavnom negativne afektacije. Deantroponimni neologizmi od prezimena političara imaju različite sudbine – jedni u jeziku o(p)stanu decenijama, drugi se upotrebljavaju nekoliko godina, a ima i onih koji se samo pojave i nestanu preko noći. Šta utječe na njihov opstanak? Teško je jednoznačno odgovoriti na ovo pitanje, ali presudnu ulogu u tom procesu može igrati i činjenica da li su oni postali ključne riječi jednog vremena ili, čak, epohe, u čemu veliku ulogu igraju vanjezički faktori – da li su ličnosti čija su vlastita imena motivirala nastanak novih riječi svojim djelovanjem izvršile presudan utjecaj na oblikovanje duha i fizionomije jednog društva u nekom periodu. Naime, ključne riječi ili, kako se one još nazivaju, konceptualna leksika, “sadrže informaciju o potrebama društva, o tome šta je u centru njegovog interesovanja, o značajnim ličnostima, o aktuelnim temama i realijama, nacionalnim i međunacionalnim odnosima, društvenim procesima, ideologijama i sl. u određenom historijskom periodu” (Ljevo-Ovčina 2021:135). To su najfrekventnije riječi koje su karakteristične za određeni period, na temelju čega se “mogu (se) smatrati ključnim riječima u istom smislu kao što su ključne riječi u znanstvenom jeziku” (Tafra, 2005: 205). S društvenim i drugim promjenama, mijenjaju se i ključne riječi u nekom jeziku, a ovaj zaključak potvrđuje i činjenica da su neke lekseme kao npr. *glasnost*, *perestrojka* i sl. bile ključne riječi 90-ih godina 20. vijeka, dok ih danas ne možemo posmatrati na taj način. No, moguće je i da neke ključne riječi o(p)stanu decenijama, što je slučaj sa ključnim riječima 90-ih godina 20. vijeka, koje čine vlastita imena utjecajnih regionalnih političara: Alija Izetbegović, Slobodan Milošević, Franjo Tuđman (up. Ljevo-Ovčina, 2021:142).

U skladu s postavljenim istraživačkim ciljem (analiza deantroponimnih neologizama kao ključnih riječi epohe) odlučile smo analizirati sljedeće lekseme: *urbanizacija* (: Viktor Orbán), *putinizacija* (: Vladimir Putin) i *trampizam* (: Donald Trump). Smatramo da su neologizmi motivirani prezimenima ovih ličnosti (a to znači i karakterom i političkim djelovanjem) dobri reprezentivi ključnih riječi epohe globalizacije kojoj i mi svjedočimo kao savremenici spomenutih ličnosti i političkih i historijskih događaja izazvanih njihovim djelovanjem. Ne sumnjamo da će ovi neologizmi vremenom postati i termini u različitim naučnim oblastima (sociologija, historija, politologija, ekonomija i sl.), po uzoru na niz leksema kao što su *staljinizam*, *hitlerizam*, *tačerizam*, *bušizam*, *ti-toizam* i sl.

Analiza odabranih deantroponimnih neologizama odnosi se na pragmasemantički i sociolingvistički okvir, kao i njihov tvorbeni status. Posebna pa-

predsjednika Donalda Trampa (<https://www.klix.ba/vijesti/svijet/americki-predsjednik-je-uhapsen-drugi-put-u-historiji-proslo-je-150-godina-od-prvog/230404181>, pristup: 5. 4. 2023).

žnja posvećuje se širenju opsega značenja odabranih deantroponimnih neologizama, na temelju čega ih prvenstveno i posmatramo kao ključne riječi epohe.

Prvi odabrani primjer jeste:

- orbanizacija < (Viktor) Orbán

Viktor Orbán predsjednik je mađarske vlade, političar desničarsko-konzervativnih uvjerenja. Njegova politička uvjerenja i stavovi izuzetno su negativno usmjereni ka migrantima, i to posebno migrantima neevropskog, muslimanskog porijekla (Afganistan, Sirija, Irak). Takva uvjerenja i stavovi dovode do antimigrantskog djelovanja i politike koji u konačnici završavaju *orbanizacijom*: “Ograde su postale moda: **Orbanizacija** Evrope ili zaštita granica? (...) Ne mislim da je to više iz ideoloških razloga, već da je to **orbanizacija** određenih zemalja i pokazivanje takvog populizma i takve vrste moći. Kada je Mađarska napravila ograde ka Hrvatskoj i ka Srbiji, na čelu je bio Orbán...” (<https://www.fokus.ba/vijesti/globus/ograde-su-postale-moda-orbanizacija-evrope-ili-zastita-granica/1852052/>, pristup: 5. 4. 2023). Konkretno, *orbanizacija* je prvo podrazumijevala postavljanje žičane ograde na mađarskim granicama sa Srbijom i Hrvatskom, državama koje su bile česte rute i tajni putevi ulaska migranata u Evropu. No, značenje se širilo, pa *orbanizacija* danas znači svako negativno, rasističko, antimigrantsko djelovanje, a ne samo Orbánovo negativno djelovanje, što potvrđuje i sljedeći naslov: “Kosmopolitski duh u migrantskoj krizi: **Orbanizacija** Sarajeva” (<https://istraga.ba/kosmopolitski-duh-u-migrantskoj-krizi-orbanizacija-sarajeva/>, pristup: 5. 4. 2023). Mnogo je sličnih naslova i tekstova koji se odnose na *orbanizaciju* Austrije, Hrvatske, Srbije i sl.

Prateći politička dešavanja, možemo konstatirati da *orbanizacija* znači i potpunu politizaciju medija, kojima vlada politički vrh (obično putem svojih prijatelja – a ko posjeduje medije, posjeduje i moć), kao što je to slučaj u Mađarskoj: “**Orbanizacija** srpske medijske scene (...) Administracije Viktora Orbána i Aleksandra Vučića vješto su radile na gušenju nezavisnog novinarstva i kritičke misli. Oba lidera omogućila su da vlasništvo nad medijima ode u ruke njihovih prijatelja” (<https://analiziraj.ba/izvjestaj-freedom-housea-orbanizacija-srpske-medijske-scene/>, pristup: 5. 4. 2023). Ovakvo značenje potvrđuje i sljedeći primjer: “Janša je u veoma dobrim odnosima sa mađarskim premijerom Viktorom Orbánom. Optužen je u nekoliko navrata od strane političkih protivnika da podriva demokratske standarde i medijske slobode te da bi, u slučaju da je pobijedio, Sloveniju vodio ka **orbanizaciji**.” (<https://www.klix.ba/vijesti/svijet/zijad-becirovic-ne-treba-zaboraviti-da-je-jansa-blokirao-eu-sankcije-dodiku/220425043>, pristup: 9. 4. 2023), gdje je značenje i dodatno prošireno na ‘ugrožavanje demokratije’ uz već uobičajeno značenje ‘gušenje medijskih sloboda’.

U sportskom novinarskom stilu *orbanizacija* se koristi da označi Orbánovu ljubav prema fudbalu, jer je mađarski premijer poznat kao strastveni

ljubitelj ovog sporta³: “Fudbalska **Orbanizacija**: Kako su svjetski i evropski prvak došli do Budimpešte (...) Organizacija Evropskog prvenstva u fudbalu, odluka Uefe da barem nekoliko mečeva velikog takmičenja dodijeli Budimpešti, stigla je, naime, na vrhuncu talasa ‘**Orbanizacije**’⁴, kako su neki mađarski, ali uglavnom inostrani mediji nazvali ljubav mađarskog premijera Viktora Orbana prema fudbalu.” (<https://startbih.ba/clanak/fudbalska-orbanizacija-kako-su-svjetski-i-evropski-prvak-dosli-do-budimpeste/158829>, pristup: 5. 4. 2023). Ovaj primjer najbolje ilustrira kako leksema *orbanizacija* čak i kada na prvi pogled djeluje neutralno ili gotovo pozitivno, zapravo, ironično govori o autokratskoj moći predsjednika mađarske vlade Viktora Orbána – zahvaljujući samo i isključivo njegovoj strasti prema fudbalu, izgrađeni su fudbalski stadioni, a ne kao rezultat podjednakog ulaganja Vlade u sve oblasti života (sport, kultura, umjetnost, obrazovanje i sl.).

Kada je značenje ovog neologizma u pitanju, kako smo vidjeli, *orbanizacija* je u početku označavala samo: 1. postavljanje žičane ograde na mađarske granice prema susjednim državama, da bi se – kako je djelovanje Viktora Orbána postalo sve agresivnije i nedemokratski usmjereno ka Drugima, a uključujući i činjenicu da njegovo političko djelovanje postaje uzor i model desno orijentiranim političarima – značenje širilo ka sljedećim semantičkim poljima: 2. svako negativno, rasističko, antimigrantsko djelovanje, a ne samo Orbánovo negativno djelovanje; 3. potpuna politizacija i privatizacija medija; 4. ugrožavanje demokratije i gušenje medijskih sloboda; 5. Orbánova ljubav prema fudbalu, koja u podtekstu podrazumijeva apsolutnu moć jednog autokrate.

Drugi primjer deantroponimnog neologizma kao ključne riječi epohe u bosanskom jeziku jeste:

- *putinizacija* < (Vladimir) Putin

Vladimir Putin⁵ ruski je predsjednik, neprekidno na vlasti ili kao premijer ili kao predsjednik Ruske Federacije od 1999. godine. Njegova vladavina obilježena je ratovima protiv Čečenije, Gruzije, zatim vojnim intervencijama na Krimu (Ukrajina) i u Siriji, a u februaru 2022. započinje i vojnu agresiju na Ukrajinu, koja traje i danas. U tekstu iz 2014. saznajemo da *putinizacija* znači ‘jačanje ruskog utjecaja’ u evropskim zemljama: “‘**Putinizacija**’ istočne Evrope (...) Širenje ruskog uticaja u Ukrajini i Moldaviji postavlja pitanje dokle će

³ Orbán je veliki poklonik sporta, a ujedno i registrirani igrač nogometne ekipe Felcsúta pa se njegov lik čak pojavljuje u računarskoj igri Football Manager 2006 (https://sh.wikipedia.org/wiki/Viktor_Orb%C3%A1n, pristup: 5. 4. 2023).

⁴ Lekseme ovog tipa ponekad se pišu i među navodnicima, što svjedoči o njihovoj ortografskoj neujednačenosti.

⁵ O Putinu vidjeti više na https://hr.wikipedia.org/wiki/Vladimir_Putin (pristup: 9. 4. 2023), ali i niz naučnih radova koji se bave Putinom kao institucijom političkog vođe, od kojih izdvajamo, npr., Boban 2009.

ići **putinizacija** vlasti u Mađarskoj, Rumuniji i Bugarskoj” (<https://vijesti.ba/clanak/238929/quot-putinizacija-quot-istocne-evrope>, pristup: 9. 4. 2023), odnosno ‘nazadovanje demokratskih procesa’. Naslovi tekstova na internetskim portalima, zapravo, najčešće jesu klikbejtovi – senzacionalistički naslovi⁶ koji manipuliraju čitaocima. Upravo takav jedan naslov – “Europeizacija ili ‘**putinizacija**’ BiH?!” (<https://ljubuski.net/14573-europeizacija-ili-putinizacija-bih>, pristup: 9. 4. 2023) – rimovano naglašava kontrast između dviju krajnosti: jedne pozitivne, koja podrazumijeva Bosnu i Hercegovinu u Evropskoj uniji sa najvećim stepenom demokratije u svim oblastima života, i druge, koja podrazumijeva odsustvo demokratije i jačanje ruskog utjecaja na bosanskohercegovačkom prostoru (isključivo zahvaljujući političkim podjelama i ustroju države). Značenje lekseme *putinizacija* izrazito je negativno obojeno u sljedećem tekstu: “**Putinizacija** je zapravo jedno najprimitivnije, gotovo robovsko oduševljavanje Rusijom” (<https://dnevni.ba/dnevni/vuk-draskovic-srbija-i-dio-bih-su-putinizirani/>, pristup: 9. 4. 2023), gdje izraz *robovsko oduševljavanje Rusijom* naglašava potpuno odsustvo slobodne misli i volje poklonika putinizacije.

Osnovno značenje lekseme *putinizacija* jeste ‘širenje ruskog utjecaja u Evropi. No, kako se Putinovo političko djelovanje mijenjalo i jačalo vremenom, tako smo došli i do dodatnih značenja koja oslikavaju Putinov režim, kako u Rusiji, tako i izvan ruskih granica: 1. odsusutvo demokratije 2. idolopokloničko oduševljavanje Rusijom. Negativna značenja ovog deantroponimnog neologizma stilski su markirana, a takvu im “vrijednost obično daje kontekst” (Nenezić, 2016: 297).

Frekventna upotreba lekseme *putinizacija* očekivano je dovela i do nastanka lekseme *deputinizacija* u značenju ‘oslobađanje od Putina, tj. ruskog utjecaja’: “**Deputinizacija** je prvorazredni nacionalni zadatak” (<https://dnevni.ba/dnevni/vuk-draskovic-srbija-i-dio-bih-su-putinizirani/>, pristup, 9. 4. 2023). Ova je imenica izvedena od glagola *deputinizirati*, zbog čega ovdje ne možemo govoriti o prefiksu *de-* (v. Klajn, 2002: 199).

Pored navedenih primjera, u analiziranom korpusu pronašli smo i glagolski pridjev trpni *putiniziran*: “Srbija i dio BiH su **putinizirani!**” (<https://dnevni.ba/dnevni/vuk-draskovic-srbija-i-dio-bih-su-putinizirani/>, pristup: 9. 4. 2023), izveden od glagola *putinizirati*: “pošto je gebelsovskim djelovanjem svojih ekstremističkih medija do kraja rusifikovao i **putinizirao** javno mnijenje Srbije” (https://slobodna-bosna.ba/vijest/270815/historichar_beslin_o_historijskom_obracanju_predsjednika_srbije_vuchicev_cinizam_odbijanje_uvodjenja_

⁶ Vidjeti više na <https://medijskapismenost.raskrinkavanje.ba/oblici-manipulacija-i-kome-se-obratiti-ako-ih-uocite/koji-sve-oblici-medijskih-manipulacija-postoje/klikbejt/> (pristup: 9. 4. 2023).

sankcija_rusiji_i_rjesavanja_pitanja_kosova.html, pristup: 9. 4. 2023), dok je sljedbenik i pristalica Putinovog režima te ruske prevlasti u Evropi *putinovac*, što je primjer potvrđen u novinskim naslovima članaka na internetskim portalima: “**Putinovac**, a naš” (<https://www.federalna.ba/putinovac-a-nas-nm1jv>, pristup: 9. 4. 2023) te “**Putinovci** u BiH čekaju signal.” (<https://www.fokus.ba/vijesti/bih/zavadi-pa-vladaj-putinovci-u-bih-cekaju-signal-rusiji-trebanered-u-bih-i-na-zapadnom-balkanu/2470024/>, pristup: 9. 4. 2023).

Svi navedeni primjeri derivirani od prezimena Putin svojom brojnošću ukazuju na moć i utjecaj ovog ruskog političara u svjetskim okvirima i potvrđuju kako društveno-političke okolnosti utječu na leksiku jednog jezika (v. Šehović 2007).

Kako su dvije ključne riječi epohe koje analiziramo u ovom radu (*orbanizacija*, *putinizacija*) nastale po istom tvorbenom uzorku: *Orban* – *orbanizacija*, *Putin* – *putinizacija*, osvrnut ćemo se na njihovu tvorbu. Tvorba deantropnimnih neologizama *orbanizacija* i *putinizacija* je sufiksalna: plodni i dominantni sufiks *-izacij(a)*, derivat sufiksa *-acij(a)*, dodaje se na osnovu *Orban-* i *Putin-*. Nenezić (2016: 292) u svom istraživanju potvrđuje dominantnost ovog sufiksa kad su u pitanju vlastita imena kao motivatori nastanka nove riječi te dodaje da od vlastitih imena dominiraju prezimena, “dok lična imena i nadimci dosta rijetko motivišu ove tvorbene riječi” (Isto). S druge strane, Ljevo-Ovčina (2021: 187), na materijalu bosanskohercegovačke štampe iz perioda od 2008. do 2011. godine, navodi samo dva primjera ovoga tipa – *sanaderizacija* i *kelmendizacija*, te utvrđuje da se “u bosanskohercegovačkim medijima općenito (se) rjeđe stvaraju nazivi ovog tipa”, što je možda i bila tačna opservacija za taj period, ali svakako nije zaključak koji se može prihvatiti iz današnje perspektive. Naime, savremeni jezik nesporno dokazuje veliki broj imenica nastalih ovim sufiksom, a razlozi su sociolingvistički: društveno-politička i ekonomska situacija u svijetu (Ćorić, 2008: 115), na što upućuju i primjeri koje navode Muhvić Dimanovski (2005: 98): *balkanizacija*, *kosovizacija*, *skandinavizacija*, Horvat i Štebih Golub (2016): *ciprizacija*, *kosovizacija*, *ajatolizacija*, *masonizacija*, *glavašizacija*, *kosorizacija*, Ljevo-Ovčina (2021: 185): *privatizacija*, *globalizacija*, *kriminalizacija*, *palestinizacija*, *čečenizacija*, i Mikić Čolić (2021: 148): *resortizacija*, *betonizacija*, *konobarizacija*, mada njihove motivne riječi u gotovo svim primjerima izuzev dva – *glavašizacija* i *kosorizacija* – ne čine antroponimi. Mikić Čolić (Isto), na temelju činjenice da se kod većine starijih imenica na ovaj sufiks ne može utvrditi pejorativnost, zaključuje da je “kod sufiksa *-(iz)acija* došlo do semantičkoga pomaka, odnosno do ...žargonizacije”. Horvat i Štebih Golub (2016: 221), pak, uočavaju da “činjenica da se ovim dometkom izvode tvorenice od imenica, a ne od glagola na *-irati*, novina je u tvorbenom sustavu”. Izvedenice nastale ovim sufiksom imaju različita značenja, ali su u našim primjerima to pretežno značenja radnje i procesa, odnosno,

kako to preciziraju Horvat i Štebih Golub (Isto), značenje: ‘stvaranje uvjeta kakvi su negdje već nastali djelovanjem osobe iz osnove’.

Posljednja leksema koju analiziramo u ovom radu jeste:

- *trampizam* < (Donald) Trump

Donald Trump⁷ bio je 45. američki predsjednik, republikanac, konzervativnih stavova, uglavnom usmjerenih protiv ilegalnih migranata, ali i prava žena na abortus te istospolnih brakova. Njegovo političko djelovanje ocijenjeno je kao negativno, apsurdno i, prije svega, rasističko. Kontroverzna, ali i popularna ličnost bio je i prije ulaska u politiku, gdje je medijski prostor zauzimaao kao poduzetnik, TV-ličnost i milijarder te jedna od najbogatijih osoba, a 2016. godine i kao druga najmoćnija osoba na svijetu, odmah poslije Putina.

Deantropnimni neologizam *trampizam* našao je mjesto kao termin i u naučnoj literaturi koja se tiče medija i politike: “U praksi se desio Donald Trump. Sada već bivši američki predsjednik, poput kakvog ozbiljnog ovisnika, u korištenju medija skoro pa da nije znao stati. (...) Medijalizacija se, na izvjestan način, preobrtila (ili izopačila) u **trampizam**: doktrinu zasnovanu na principu: ili ste s nama ili ste protiv nas, u kojoj se traži svojevrsno rebrendiranje Amerike kao najveće sile (‘Make America Great Again’), a suština i cilj političkog djelovanja i demokratskih procesa stavljaju u posve drugi plan.” (Turčilo, 2021: 60). Izuzetno negativno značenje ove lekseme pojačano je upotrebom glagola *izopačiti*.

Na bosanskohercegovačkim internetskim portalima potvrđuje se negativno značenje ovog neologizma: “Milanović uvodi **trampizam** u RH (...) vulgarnost i korištenje metoda bivšeg predsjednika SAD-a” (<https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/region/milanovic-uvodi-trampizam-u-rh-643294>, pristup: 10. 4. 2023), koje je u tekstu potvrđeno i objašnjeno. Daljnja analiza korpusa pokazala je kako leksema *trampizam* dobija nova preciznija značenja u ovisnosti o kontekstu i geografskom području na koje se odnosi: “A, kako je sve počelo: **Trampizam** nad Balkanom i Dodikov lobista” (<https://nap.ba/news/78665>, pristup: 10. 4. 2023), pa će u kontekstu Bosne i Hercegovine, a zbog njene političke situacije, značiti separatizam koji podržava Trumpova administracija. Međutim, tekst naslova “**Trumpizam**⁸ i ‘srpski svijet’” eksplicitno je dekonstruirao značenje pojma *trampizam*, pa tako saznajemo da je to “kombinacija nacionalizma i populizma, začinjena s (sic!) arogancijom, beskrupuloznošću, makijavelizmom, deideologizacijom i posebno zloupotrebom medija i društvenih mreža” (<https://politicki.ba/politika/trumpizam-i-srpski-svijet/14329>, pristup: 10. 4. 2023). Za vrijeme predsjedničkog

⁷ Vidjeti više na https://hr.wikipedia.org/wiki/Donald_Trump (pristup: 10. 4. 2023).

⁸ Iako na bosanskohercegovačkim portalima prevladava fonetski način pisanja ove lekseme (*trampizam*), nerijetko se koristi i etimološki način, barem kada je u pitanju prvi dio neologizma (*trumpizam*).

mandata Donalda Trampa i njegovog političkog ponašanja i djelovanja, savremena Amerika više nije bila obećana zemlja, zemlja demokratije i slobode. No, novinski naslovi nastali nakon Trumpovog poraza na predsjedničkim izborima svjedoče o Trumpovom negativnom utjecaju na Ameriku i svijet i nakon poraza: “Srušimo iluzije: Trump je izgubio, ali ‘trumpizam’ živi i ne ide nikuda” (<https://www.klix.ba/vijesti/svijet/srusimo-iluzije-trump-je-izgubio-ali-trumpizam-zivi-i-ne-ide-nikuda/201108007>, pristup: 10. 4. 2023), a u tekstu se potcrtava još jedno od značenja *trampizma*, a to je podržavanje diktatorskih i antidemokratskih autokrata i saradnja s njima, kao i teorije zavjere, besramne laži, negiranje prava na glasanje, brojne prijetnje neosnovanim tužbama, pozivanje na nasilje, zloupotreba položaja, nepotizam, korupcija i samoglorifikacija.

Kao što možemo primijetiti, poredeći analizirane primjere, *trampizam* se izdvojio sa najviše specifičnih značenja: 1. političko djelovanje i utjecaj Donalda Trampa; 2. vulgarnost u javnim obraćanjima; 3. podrška autokratskim liderima i separatizmu; 4. nacionalizam; 5. populizam; 6. arogancija i beskrupuloznost; 7. makijavelizam; 8. zloupotreba medija i društvenih mreža; 9. nepotizam i korupcija; 10. samoglorifikacija.

Što se tiče tvorbe deantroponimnog neologizma *trampizam/trumpizam*, najprije treba reći da se u bosanskom jeziku koriste dvojaki oblici: izvedeni od transfonemizirane motivne riječi (Tramp) i od motivne riječi direktno preuzete iz engleskog jezika (Trump), na što se dodaje sufiks *-izam*, koji Babić (1986: 236) smatra slabo plodnim jer se u većini primjera pojavljuje u preuzetim stranim riječima. U našem kontekstu, sufiks *-izam* tvorenici *trumpizam* pridaje značenje pravca u politici, odnosno, preciznije: modela vladanja i političkog djelovanja (Ćorić: 102, 106).

Iako je Donald Tramp bivši američki predsjednik, njegova moć je i dalje aktuelna i vidljiva kroz medijsko djelovanje, na što ukazuje i činjenica da je neologizam *trampizam* izrazito negativnog značenja proširio svoje značenjsko polje na barem deset mogućih značenja. Naime, brojnost značenja koja se pridaju ovom pojmu očito potvrđuje njegovu važnost za korisnike bosanskog jezika.

No, u slučaju svih triju analiziranih leksema, proširivanje njihova značenja nesumnjivo je povezano s njihovom većom upotrebom frekvencijom, a ne s njihovom dužom upotrebom, koja se također u literaturi obično navodi kao važan faktor.

ZAKLJUČAK

Proučavanje deantroponimnih neologizama kao ključnih riječi epohe dovelo je do sljedećih zaključaka:

1. Utvrđena su tri deantroponimna neologizma koja se mogu smatrati i ključnim riječima epohe: *urbanizacija*, *putinizacija* i *trampizam* (*trumpizam*).

2. Svi su oni proširili opseg svog značenja – od jednog ka više značenja, što svjedoči o povećanoj frekventnosti njihove upotrebe među govornicima bosanskog jezika.

3. I početno i sva ostala novoizvedena značenja ovih deantroponimnih neologizama negativno su obilježena, što je u uskoj vezi s djelovanjem političara čija su prezimena motivirala nastanak ovih neologizama. Također, uz pejorativno značenje, nerijetko je zastupljena i ironija.

4. Iako su i ranije bilježeni deantroponimni neologizmi, od kojih su mnogi bili efemerne prirode, brojnost značenja koja su razvile ove lekseme i činjenica da su neke od njih već postale termini u određenim naukama (npr. *trampizam* u politologiji, sociologiji), navodi na zaključak da njih neće zadesiti takva sudbina, tj. da će one i dalje činiti aktivni dio leksičkog fonda bosanskog jezika.

5. Dakle, sudbina deantroponimnih neologizama raznolika je i često određena i faktorima koji izlaze iz domena lingvistike. No, s obzirom na veliki derivatološki potencijal i jezičku kreativnost u nastanku deantroponimnih neologizama, potrebno je pristupiti opsežnijim istraživanjima ovog sloja leksike bosanskog jezika.

IZVORI

www.analiziraj.ba
www.dnevni.ba
www.federalna.ba
www.fokus.ba
www.istraga.ba
www.klix.ba
www.ljubuski.net
www.nap.ba
www.politicki.ba
www.raskrinkavanje.ba
www.startbih.ba
www.vijesti.ba
<https://hr.wikipedia.org>
<https://sh.wikipedia.org>

LITERATURA

- Babić, Stjepan 2002. *Tvorba riječi u hrvatskom književnome jeziku*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Nakladni zavod Globus.
- Boban, Davor 2009. Vladimir Putin: politička institucija sui generis. *Međunarodne studije*, IX (4), 18–38. (<https://hrcaak.srce.hr/291404>, pristup: 9. 4. 2023).
- Horvat, Marijana, Barbara Štebih Golub 2016. Tvorenice motivirane osobnim imenom u jeziku hrvatskih medija. U: Vlasta Rišner (ur.), *Jezik medija nekada i sada*. Osijek: Hrvatska sveučilišna naklada i Filozofski fakultet u Osijeku, 217–236.
- Ljevo-Ovčina, Amela 2021. *Jezik bosanskohercegovačke i ruske štampe 2008–2011*. Śląsk Sp. Z.o.o. Wydawnictwo Naukowe.
- Marković, Ivan 2010. O uporabi i značenju imenā u hrvatskome. *Folia onomastica croatica*, 19, 175–202.
- Mikić Čolić, Ana 2021. *Neologizmi u hrvatskome jeziku*. Osijek: Filozofski fakultet.
- Muhvić-Dimanovski, Vesna 2005. *Neologizmi – problemi teorije i primjene*. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Nenezić, Sonja 2016. Vlastita imena kao motivatori nekih novotvorenica u jeziku crnogorskih online medija. U: Branko Tošović, Arno Wonisch (Hg.). *Wortbildung und Internet, zbornik radova sa Sedamnaeste međunarodne konferencije Komisije za tvorbu reči Međunarodnog komiteta slavista*. Graz, 289–300.
- Šehović, Amela 2007. Leksičke promjene – pokazatelj društvenih promjena. *Pismo*, V/1, 48–58.
- Šehović, Amela 2022. Okazionalizmi na bosanskohercegovačkim internetskim portalima. U: Martin Ološtiak, Ludmila Liptáková, Klaudia Bednárová-Gibová (ur.), *Slovanská slovtvorba: synchronia, inovácie, neologizácia*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 357–365.
- Šivic-Dular, Alenka 1998. Lingvistička definicija vlastite imenice (na osnovi imeničkih veza u nominativu). *Folia onomastica croatica*, 7, 281–293.
- Štebih Golub, Barbara 2012. Okazionalizmi u hrvatskome publicističkom stilu. U: Божо Ћорић, Рајна Драгићевић (ур.) *Творба речи и њени ресурси у словенским језицима. Зборник радова са четрнаесте међународне конференције Комисије за творбу речи при Међународном комитету слависта*. Београд, 419–433.
- Tafra, Branka 2005. *Od riječi do rječnika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Trask, Robert Lawrence 2005. *Temeljni lingvistički pojmovi* (prev. Benedikt Perak). Zagreb: Školska knjiga.
- Turčilo, Lejla 2021. *Medijsko novo normalno: Analize i promišljanja o medijima u COVID-19 dobu*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka. (<https://fpn.unsa.ba/b/wp-content/uploads/2021/05/MEDIJSKO-NOVO-NORMALNO-spread.pdf>, pristup: 10. 4. 2023).
- Vodanović, Barbara 2006. Imenovanje. *Folia onomastica croatica*, 16, 217–240.

*

- Драгићевић, Рајна 2018. *Српска лексика у прошлости и данас*. Нови Сад: Матица српска.
- Клајн, Иван 2002. *Творба речи у савременом српском језику. Део први: Слагање, префиксација*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства: Институт за српски језик САНУ; Нови Сад: Матица српска.
- Оташевић, Ђорђе 2008. *Нове речи и значења у савременом стандардном српском језику: лингвистички аспект*. Београд: Alma.
- Ђорић, Божо 2008. *Творба именица у српском језику*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.

Amela Šehović
Elma Durmišević

DEANTROPONYMIC NEOLOGISMS AS BUZZWORDS OF AN EPOCH IN THE BOSNIAN LANGUAGE

S u m m a r y

The paper analyses deantroponymic neologisms as buzzwords of an epoch in the contemporary Bosnian language. The examples such as *urbanisation*, *putinisation* and *trumpism* have been extracted from the corpus in order to analyse their usage and meaning as well as to determine basic features of these deantroponymic neologisms, the social context they emerged from, and their possible longevity in the lexicon. However, since the terms analysed are derived from surnames of well-known world politicians and have already been used in a number of social sciences, it is assumed that these terms will continue to be used and, as such, be admitted into the lexical fund of the Bosnian language.

Keywords: Bosnian language, word formation, buzzword, neologism, anthroponym, deantroponymic neologisms.